

IV. RAPPORT over het INSTITUUT DER LEGERPREDIKANTEN.

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Leeuwarden van 24 Augustus — 9 September 1920, droeg in haar zitting van 9 September haren Deputaten ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de Militairen op:

„om in overleg met de garnizoenskerken en de predikanten aldaar de volgende Synode te dienen van inlichting en advies betreffende het instituut der Legerpredikanten en de houding tegenover dat instituut aan te nemen, welk advies een half jaar vóór de Synode aan de kerken zal worden toegezonden (Acta Art. 170)“.

Ter uitvoering van deze opdracht hebben de Deputaten voornoemd de eer U het volgende te rapporteeren:

1e. Wat betreft het plegen van overleg met de garnizoenskerken en de predikanten aldaar;

2e. Wat betreft het U dienen van inlichting en advies betreffende het instituut der Legerpredikanten en de houding tegenover dat instituut aan te nemen.

I.

In Mei 1921 hebben de Deputaten zich met de hiervolgende circulaire gewend tot de garnizoenskerken en de predikanten aldaar:

GRONINGEN, Mei 1921.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders!

Zooals U bekend zal zijn besloot de Generale Synode van Leeuwarden in haar zitting van 9 September 1920 (zie Acta Art. 170) haren Deputaten ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de Militairen op te dragen:

„om, in overleg met de garnizoenskerken en de predikanten aldaar de volgende Synode te dienen van inlichting en advies betreffende het instituut der Legerpredikanten en de houding tegenover dat instituut aan te nemen, welk advies een half jaar vóór de Synode aan de kerken zal worden toegezonden.“

Ter uitvoering van dat besluit wezen deputaten voornoemd Ds A. H. van M i n n e n van 's Gravenzande en den ondergeteekende aan om dat overleg met de garnizoenskerken en de predikanten aldaar te plegen.

Op hoogen prijs zouden ze het stellen, wanneer gij, tot dat overleg

bereid, het instituut der Legerpredikanten en de houding, door onze kerken daar tegenover aan te nemen, in Uwe vergadering opzettelijk in bespreking zoudt willen nemen.

Om het overleg zoo vruchtdragend mogelijk te doen zijn achten de deputaten voornoemd het gewenscht, U de volgende vragen ter beantwoording toe te zenden:

- 1e. Ontvangt Ge geregeld de namen der Militairen, die behooren tot een Gereformeerde Kerk?
- 2e. Ontvangt Ge geregeld opgave van de namen der Gereformeerde Militairen, die in ziekeninrichtingen verpleegd worden of die voor langer dan 4 dagen met provoost of cachot gestraft zijn?
- 3e. Is Uw advies of hulp ooit door den Legerpredikant gevraagd of ingeroepen?
- 4e. Hebt Gij U ooit in bepaalde gevallen tot den Legerpredikant gewend om medewerking of steun? Zoo ja, werd die U dan ook geboden?
- 5e. Hebt Ge ondervonden, dat na het in werking treden van het instituut der Legerpredikanten Uw arbeid onder de Militairen gemakkelijker ging, het catechisatie-bezoek getrouwer werd, de geestelijke verzorging Uwerzijds meer aan haar doel beantwoordde en in de kazerne meer de hand gehouden werd aan de bekende voorschriften wat het tegengaan van het vloeken en wat het bidden bij de gemeenschappelijke maaltijden betreft?
- 6e. Hebt Ge ooit den invloed van de niet-rechtzinnige Legerpredikanten op onze Gereformeerde Militairen gemerkt?
- 7e. Hoe is Uwe gedachte over het instituut der Legerpredikanten in 't algemeen en welk advies geeft Gij wat de verhouding betreft door onze kerken tegenover dat instituut aan te nemen?
- 8e. Acht Ge meerder overleg dan aan de hand van deze vragen noodig of gewenscht?

Gaarne ontving ondergeteekende Uw uitvoerig antwoord vóór 15 October a.s. aan zijn adres *Emmasingel 9, Groningen*.

De geestelijke verzorging onzer Militairen ten zeerste bij U aanbevelend,

Namens de deputaten voornoemd:

J. GISPEN.

Niet van al deze kerken kwam antwoord in, maar uit de ingekomen antwoorden kan U het volgende overzicht worden aangeboden.

Geen der garnizoenskerken had behoefte om met Deputaten nader overleg te plegen inzake het instituut der Legerpredikanten. Twee, die van Ede en Leiden, klaagden over de groote moeilijkheid om de militairen op catechisatie te krijgen. Ede verzocht daarom, dat Deputaten zich tot den Minister van Oorlog zouden wenden om maatregelen te treffen, dat de Gereformeerde Militairen op den avond van catechisatie vrij van alle diensten, ook van wachtdiensten, zouden zijn. De kerk van 's Hertogenbosch stelde een samenkomst voor van alle garnizoenspredikanten.

De namen der Gereformeerde Militairen komen geregeld bij de kerkeraden in.

Wel zijn deze lijsten, door de Legerpredikanten ingezonden, niet steeds ten volle betrouwbaar, daar de naam „Gereformeerd” in den mond van velen nog als verzamelnaam dienst doet in tegenstelling met „Roomsch”, maar dank zij deze lijsten weten de kerkeraden beter en eerder dan vroeger welke Militairen zij ambtelijk te verzorgen hebben. De kerk van Kampen ontving die opgave van namen niet geregeld en de kerk van Alkmaar nooit.

Niet alle kerken ontvangen geregeld de namen der Gereformeerde Militairen, die in ziekeninrichtingen verpleegd worden, of die voor langer dan 4 dagen met provoost of cachot gestraft zijn. Deze opgaven behooren niet door de Legerpredikanten, maar door de chefs der hospitalen of de betrokken compagnies-commandanten te worden verstrekt.

Slechts aan vier kerken is door een Legerpredikant advies of hulp gevraagd, terwijl ook slechts vier kerken omgekeerd zich in bepaalde gevallen tot een Legerpredikant gewend hebben om steun of medewerking, welke ook vriendelijk verleend is.

Zeer verschillend oordeelen de kerken over de vraag, of het merkbaar is, dat na het in werking treden van het instituut der Legerpredikanten de ambtelijke arbeid gemakkelijker gaat, het catechisatiebezoek getrouwer wordt en de kerkelijke geestelijke verzorging meer aan het doel beantwoordt. Tegenover vele kerken, die van oordeel zijn, dat de invloed ten goede van genoemd instituut niet te ontkennen valt, staan er meerdere, die van zulk een invloed meenen niets te kunnen bespeuren.

Algemeen is het afkeurend oordeel over het aanhooren van de godsdienstige toespraken der vrijzinnige Legerpredikanten door Gereformeerde Militairen. De noodzakelijkheid of nuttigheid van die godsdienstige samenkomsten onder leiding van een Legerpredikant in vreedstijd wordt niet ingezien. Zelfs wordt het gevaar meer dan denkbeeldig geacht, dat de tegenwoordige inrichting en regeling van die samenkomsten het onderscheid tusschen kerkelijke en niet-kerkelijke geestelijke verzorging uit het oog doet verliezen. Streng ook wordt afgekeurd, dat niet rechtzinnige Legerpredikanten Gereformeerde Militairen in het hospitaal bezoeken, niettegenstaande de Gereformeerde garnizoenspredikant hen trouw verzorgt. Dit wordt geacht te zijn een zich toeëigenen van kerkelijk werk.

Eéne kerk meende den invloed der niet-rechtzinnige Legerpredikanten te kunnen opmerken in sommige vragen, door Militairen op catechisatie gedaan.

Verreweg de meeste kerken zijn van oordeel, dat onzerzijds een welwillende houding tegenover het instituut der Legerpredikanten betaamt. 't Is geen ideale regeling der geestelijke verzorging onzer weermacht, maar 't geeft iets en daarom moet het dankbaar worden aanvaard met waardeering van het goede, dat er in schuilt. Een enkele kerk adviseert het instituut voor kennisgeving aan te nemen, terwijl één kerk breedvoerig aan toont, dat het instituut niet gewenscht en niet noodzakelijk is en daarom de Kerken adviseert, de Hooge Overheid te verzoeken, dat instituut voor den tijd van vrede op te heffen en elke belemmering voor kerkelijke be-
arbeiding der Militairen uit den weg te ruimen.

II.

Wat het U dienen van inlichting en advies betreffende het instituut der Legerpredikanten en de houding tegenover dat instituut aan te nemen aangaat, brengen Deputaten het volgende onder Uwe aandacht.

Over de wording en bedoeling van dit instituut werden de Kerken reeds ingelicht in: „het verslag der werkzaamheden van Deputaten van de Gereformeerde Kerken voor de correspondentie met de Hooge Overheid in den tijd tusschen de Generale Synode te Rotterdam Augustus—September 1917 en die te Leeuwarden 1920”. (Bijlage XLI Acta Synode van Leeuwarden pag. 271 en 272). Daar toch staat:

„In den zomer van 1919 deelde de Minister van Oorlog mede, dat hij voornemens was een doeltreffende regeling van de verzorging der geestelijke belangen van de militairen te ontwerpen en in verband hiermede telijke belangen van de militairen te onderwerpen en in verband hiermede een college van Legerpredikanten in te stellen. Bij de vorming van die plannen stelde de Minister zich op het standpunt, dat de behartiging van de geestelijke belangen der militairen niet behoort tot de taak der Overheid, maar dat de zuiver kerkelijke zorg in dezen primair tot de taak der Kerk behoort. Evenwel was de Minister van oordeel, dat de Overheid niet kon volstaan met die zorg zonder meer aan de Kerk over te laten, maar dat op haar wel degelijk een secundaire plicht rust er voor te waken, dat de meerendeels jeugdige personen, die krachtens de wettelijke op hen rustende verplichtingen aan hare hoede tijdelijk moeten worden toevertrouwd, die zorg op geestelijk gebied erlangen, waarop zij aanspraak kunnen maken. Dien plicht zal de Overheid kunnen en moeten vervullen, door op de ruimst mogelijke schaal den arbeid der Kerk in deze te steunen, dien arbeid mogelijk te maken en den weg daartoe voor de Kerk te effenen. Opdat de arbeid der Kerk onder de Militairen doeltreffend en vruchtbaar zij, is overleg tusschen de bedienaren der kerk, die met de geestelijke verzorging belast zijn, en de militaire autoriteiten, onder wier bevelen de betrokkene militairen zijn gesteld, noodig. Om dat overleg mogelijk te maken, wilde de Minister een instituut in het leven roepen, aan hetwelk de taak zal worden toevertrouwd dat overleg tot stand te brengen, namelijk een college van legerpredikanten, welk lichaam zal zijn een orgaan van de regeering. Deze legerpredikanten zijn staatsambtenaren, die dus geen zuiver kerkelijk ambt kunnen bekleeden. Dit college treedt op als adviseur der regeering betreffende voorstellen of verzoeken, welke door de Kerk aan de regeering worden gedaan en de legerpredikanten treden op als tussenpersonen tusschen de plaatselijke kerken en de militaire autoriteiten, geven alle gewenschte inlichtingen aan de Kerk en banen den weg voor de plaatselijke Kerk in haar arbeid onder de militairen, die tot haar behooren. Nadat Uwe Deputaten van den Minister de verzekering hadden ontvangen, dat in elk geval één der vijf legerpredikanten benoemd zou worden uit de predikanten van de Gereformeerde Kerken, konden ze hun adhaesie betuigen aan 's Ministers plannen. Tevens voldeden ze aan het verzoek van den Minister om een voordracht van twee personen aan te

bieden, namelijk de predikanten Ds Hagen van Nieuwe Pekela en Ds Petersen van Veendam."

Uit het in dit Verslag officieel medegedeelde kan dus de conclusie getrokken: *dat de Regeering met de instelling van het instituut der Legerpredikanten in geen enkel opzicht bedoelt de geestelijke verzorging der Militairen uit de handen van de Kerken te nemen en zich zelve die ook maar in 't minst toe te eigenen.* De Kerk is en blijft de eerst aangewezen om de Militairen, die tot haar behooren, geestelijk te verzorgen. De Legerpredikant staat buiten die geestelijke verzorging. Dit blijkt ook uit de Instructies, door den Minister voor dit instituut nader vastgesteld.

In de Algemeene Instructie voor den Raad van Legerpredikanten lezen we:

„De Raad treedt op als schakel tusschen de Regeering en de onderscheidene Kerkgenootschappen ter behartiging van de godsdienstige belangen der militairen van die belijdenis.” Art. 1.

„De Raad stelt, onder nadere bekrachtiging door den Minister van Oorlog te geven, de aanwijzing vast, waarnaar het overleg met de plaatselijke Kerkbesturen en de buiten de bemoeienis van die Kerkbesturen vallende godsdienstige verzorging van de militairen van Protestantsche belijdenis door de Legerpredikanten zal plaats vinden.” Art. 5.

Art. 3 van de Instructie voor de Legerpredikanten luidt:

„Hij (n.l. de Legerpredikant) is belast in zijn gewest, naar de door den Raad vastgestelde en door den Minister van Oorlog bekrachtigde besluiten, in de onderscheidene garnizoenen overleg te plegen met de plaatselijke Protestantsche Kerkbesturen en zal zich in verbinding stellen met de militaire autoriteiten aldaar ter bevordering van den godsdienstigen arbeid onder de Protestantsche militairen; hij zal zich van de uitkomsten van een en ander vergewissen. Daarnaast zal hij in zijn gewest de buiten de rechtstreeksche bemoeienis der Protestantsche Kerkgenootschappen vallende godsdienstige belangen van de Protestantsche militairen behartigen met dien verstande, dat zijn arbeid, voor zoover deze verzamelde militairen geldt, steeds een godsdienstig-liturgisch karakter zal hebben te dragen.”

Het instituut der Legerpredikanten wil, uitgaande van het groote grondbeginsel, dat de geestelijke verzorging der Militairen de taak der Kerken is en blijft, anders niets zijn dan een middel, door de Overheid ingesteld om aan die Kerken hulp te bieden ter volvoering van haar taak binnen onze Nederlandsche weermacht.

Om U zoo volledig mogelijk in te lichten meenden Deputaten U ook een overzicht te moeten geven van de inrichting, samenstelling en werkwijze van dit instituut. Ze doen dit voor een deel aan de hand van een artikel, geschreven door den Leger- en Vlootpredikant in algemeenen Dienst, voorkomend in „Onze Gids”, uitgegeven door de Nationale Vereeniging „Pro Rege”.

„De Raad van Legerpredikanten bestaat uit:

Ds J. H. Ruysch van Dugteren, met standplaats Breda;

Ds P. Bootsma, met standplaats Zwolle;

Ds E. L. Nauta, met standplaats Leiden;

Ds F. G. Petersen, met standplaats Haarlem;

Ds G. W. Goedhart, met standplaats Arnhem;

Ds H. Janssen, Legerpredikant in Algemeenen Dienst met standplaats 's Gravenhage.

De drie eerstgenoemden vertegenwoordigen de Ned. Hervormde Kerk, Ds Nauta de vrijzinnigen *in* en Ds Goedhart de vrijzinnigen *buiten* de Ned. Herv. Kerk, terwijl Ds Petersen de vertegenwoordiger is van de Gereformeerden *buiten* de Ned. Herv. Kerk.

Voor de orthodoxe Legerpredikanten is Nederland verdeeld in drie gewesten t. w.:

Het *eerste* gewest met standplaats *Haarlem* omvat de provinciën Noord-Holland, Zuid-Holland benoorden den Nieuwen Waterweg, de oude Maas en de Waal, Utrecht ten Westen van de spoorlijn Amsterdam—Amersfoort, Kesteren en Gelderland, ten Westen van de spoorlijn Utrecht—'s Hertogenbosch en ten Noorden van de Waal.

Het *tweede* gewest met standplaats *Zwolle* omvat de Provinciën Friesland, Groningen, Drente, Overijssel, Gelderland benoorden de Waal en ten oosten van de spoorlijn Utrecht—'s Hertogenbosch, en Utrecht ten Oosten van de spoorlijn Amsterdam—Amersfoort—Kesteren.

Het *derde* gewest met standplaats *Breda* omvat de Provinciën Zeeland, Noord-Brabant, Limburg, Zuid-Holland ten zuiden van den Nieuwen Waterweg, de Oude Maas en de Waal en Gelderland ten zuiden van de Waal.

Voor de vrijzinnige Legerpredikanten is Nederland verdeeld in twee gewesten t. w.:

Het *eerste* gewest met standplaats *Leiden* omvat de Provinciën Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht ten westen van de spoorlijn Amsterdam—Amersfoort—Kesteren, Gelderland en Noord-Brabant ten westen van de spoorlijn Kesteren—'s Hertogenbosch—Eindhoven—Achel.

Het *tweede* gewest met standplaats *Arnhem* omvat de Provinciën Friesland, Groningen, Drente, Overijssel, Limburg, Utrecht ten oosten van de spoorlijn Amsterdam—Amersfoort—Kesteren, Gelderland, Noord-Brabant ten oosten van de spoorlijn Utrecht—'s Hertogenbosch—Eindhoven—Achel.

Door deze verdeeling is bereikt, dat er in elk garnizoen twee Legerpredikanten werkzaam zijn, een orthodoxe en een vrijzinnige.

De Legerpredikanten mogen geen ambtelijken arbeid in het leger verrichten; dus ook niet catechiseeren. Hun voornaamste taak is: in de onderscheidene garnizoenen overleg plegen met de plaatselijke kerken en zich in verbinding stellen met de militaire autoriteiten ter plaatse ter bevordering van de geestelijke verzorging der militairen. Daartoe worden hun dadelijk na opkomst der recruten de namen, benevens de kerkelijke gezindte van de militairen, door de garnizoens-commandanten toegezonden, welke door hun bemiddeling aan de afzonderlijke kerken in de garnizoenen worden doorgezonden. Hierdoor weet thans elke kerk in de garnizoenen, welke dienstplichtigen van haar gezindte onder de wapenen gekomen zijn. Ook noodigt de Legerpredikant de predikanten of ouderlingen, die door de kerkeraden met de geestelijke verzorging van de militairen in het garnizoen belast zijn, uit om tegenwoordig te zijn bij de eerste samenkomst, die hij met de pas in het garnizoen aangekomen dienstplichtigen houden moet, bij welke samenkomst alle protestantsche dienstplichtigen aanwezig *moeten*

zijn. Daar kunnen de verschillende geestelijke verzorgers onmiddellijk met de tot hun kerkgemeenschap behorende dienstplichtigen kennis maken en alles met hen bespreken en regelen wat op hunne geestelijke verzorging betrekking heeft.

Ook houden de Legerpredikanten geregeld godsdienstige samenkomsten met de militairen, verspreiden goede lectuur, en bezoeken ze de arrest-lokalen en de hospitalen."

Deputaten meenen hiermede U de gewenschte inlichtingen betreffende het instituut der Legerpredikanten verstrekt te hebben. Hun rest nu nog U te dienen van advies betreffende dat instituut en de houding tegenover dat instituut aan te nemen.

Zich van deze opdracht kwijtend nemen zij de vrijheid U allereerst te wijzen op het vele goede, dat dankbaar moet gewaardeerd in de bedoeling der Regeering om het bedoeld instituut in het leven te roepen. Vooral in de weermacht is officieele erkenning van de hoogste beteekenis. Rekening wordt daar alleen gehouden met wat officieel erkend en reglementair voorgeschreven is. Al het andere wordt daar zoo al niet totaal genegeerd, in elk geval van weinig of geen waarde geacht. Slechts aan wat officieel erkend is wordt de hand gehouden. Dat geldt inzonderheid van de religie. Die was in de weermacht ten volle privaat-zaak. Op dit echt militaire verschijnsel nu acht gevend moet de instelling van bedoeld instituut van harte worden toegejuicht. De religie, de zaak van het geloof, het geestelijk element in het menschelijk leven is nu in onze weermacht officieel erkend en ontving daar een officieele plaats. Onder de vele militaire afdeelingen is er nu ook ééne voor de geestelijke verzorging. Ook met die afdeeling moet rekening worden gehouden. Dit groote voordeel kan, lettend op de hoogst eigenaardige mentaliteit welke juist in de weermacht en met name bij de autoriteiten heerscht, niet licht overschat worden. Bij alle beoordeeling van bedoeld instituut moet naar het oordeel der Deputaten dit voordeel als een zeer groote winst geboekt worden en blijven. Terwille reeds van dit voordeel kan de houding onzer Kerken tegenover dit instituut een welwillende zijn.

Vrucht van deze officieele erkenning der geestelijke verzorging in onze weermacht zal ongetwijfeld wezen, dat met de wenschen en begeerten der kerkeraden in de garnizoensplaatsen door de militaire autoriteiten zeer zeker rekening zal worden gehouden, wanneer die kerkeraden de hulp van den aangewezen Legerpredikant inroepen. Meermalen reeds heeft deze officieele weg tot het gewenschte resultaat gevoerd. Getrouw en geregeld overleg plegen met den betrokken Legerpredikant en dankbaar van zijn hulp gebruik maken is naar het oordeel der Deputaten dan ook de roeping onzer Kerken.

Dit voorop stellen van het goede, dat in bedoeld instituut op te merken valt, moet naar het oordeel der Deputaten als op den voet gevolgd worden door een woord van critiek en van waarschuwing.

Critiek is van Gereformeerd kerkrechtelijk standpunt in meer dan één opzicht op het instituut der Legerpredikanten uit te brengen.

Predikanten als staatsambtenaren te zien optreden om allerlei buiten-ambtelijk werk te verrichten, dat geheel buiten kerkelijk toezicht en zeggenschap omgaat toch, is moeilijk te rijmen met de Gereformeerde opvatting van het ambt der dienaren des Woords. De vraag moet dan ook gesteld, of bij een benoeming tot Legerpredikant Emeriteering kan plaats hebben naar Art. 13 K. O. Is er in dit geval niet ten volle sprake van overgaan tot een anderen staat des levens?

Bij de regeling der Roomsche geestelijke verzorging der militairen door de Aalmoezeniers is de ambtelijke positie wel ter dege geregeld en de ambtelijke relatie tot de kerk zeer streng gehandhaafd. De Aalmoezeniers worden *op aanwijzing van de Bisschoppen*, tot wier Bisdom de Militaire Afdeling gerekend kan worden te behooren, door den Hoofdaalmoezenier aan de Regeering *voorgedragen* en bij K. B. benoemd (Art. 1.) Zij geven van hunne werkzaamheden eens in het jaar een verslag in triplo aan den Hoofdaalmoezenier, die het, vergezeld van zijne beschouwingen, aan den Minister *en de betrokken Bisschoppen* zal overleggen (Art. 4 van de Instructie voor de Aalmoezeniers).

In de Instructie voor de Legerpredikanten staat over de wijze hunner benoeming niet één woord. De nu fungerende Gereformeerde Legerpredikant is door den Minister benoemd *uit* een voordracht, door de Deputaten van de Gereformeerde Kerken voor de correspondentie met de Hooge Overheid aangeboden.

In het Rapport en Advies betreffende het Rapport van de Deputaten tot de Correspondentie met de Hooge Overheid wordt (zie pag. 274 Acta Synode van Leeuwarden 1920) over de aanbidding van deze voordracht door deze Deputaten gezegd: „Daarom hadden deze Deputaten, naar het oordeel Uwer Commissie, zich moeten onthouden van medewerking met de Regeering tot het instellen van het instituut van legerpredikanten en van een nominatie voor de benoeming van een predikant uit onze Kerken tot lid van dat instituut.” Niet duidelijk blijkt uit bovengenoemd rapport en advies, of dit afkeurend oordeel bedoelt die medewerking en nominatie als zoodanig of als geschied door daar niet voor aangewezen Deputaten i. c. voor Correspondentie met de Hooge Overheid. In de conclusiën, door de Synode aangenomen (Art. 160 Acta), is hierover niets naders te vinden, zoodat het ten zeerste gewenscht is, dat Uwe vergadering zich uitspreke over de vraag, of het dan op den weg van eventueel te benoemen Deputaten voor de bevordering van den geestelijken arbeid onder de Militairen liggen zou, in een voorkomend geval der Regeering een nominatie als hier bedoeld aan te bieden, ja dan neen.

Wel staat in Art. 1 der Instructie voor de Legerpredikanten met evenzoo vele woorden de eisch: „hij mag geen ambtelijke bediening hebben bij eenige plaatselijke kerkelijke Gemeente.” De Legerpredikant treedt dus ten volle uit den dienst van de kerk om over te gaan in den dienst van den Staat. Naar hetzelfde artikel zijner instructie „is hij voor de uitoefening zijner waardigheid, naar de door den Raad vastgestelde en door den Minister bekrachtigde besluiten, verantwoordelijk aan den Legerpredikant

i. a. d." Van een verslag zijner werkzaamheden aan eenig kerkelijk college is ook geen sprake. Zijn ambtelijke relatie tot de kerk heeft dus geheel opgehouden te bestaan, wat te meer opvalt, waar bij de Aalmoezeniers die ambtelijke relatie en dat kerkelijk toezicht ten volle blijven.

Dit nu geeft ten volle recht, de vraag te stellen of de bekende woorden uit Art. 13 K. O.: „zoo zullen zij nochtans desniettemin de eere en den naam eens Dienaars behouden" kunnen gelden van een Dienaar des Woords, die overgaat van den dienst der kerk in den dienst van den staat, wiens ambtelijke relatie dus ophoudt te bestaan en wiens arbeid in de weermacht ten volle buiten-ambtelijk en buiten-kerkelijk moet zijn.

Een vergelijking met de kerkrechtelijk ook nog steeds aanvechtbare positie der geestelijke verzorgers in onze christelijke stichtingen van barmhartigheid kan hier niet worden gemaakt.

De vereenigingen, waarvan die stichtingen uitgaan, doen belijdenis van de Gereformeerde religie en hebben in hunne statuten de Formulieren van Eenigheid der Gereformeerde Kerken in Nederland ten grondslag. De Nederlandsche Staat heeft geen belijdenis en verbiedt den Legerpredikant zelfs, dat hij een ambtelijke bediening bij eenige plaatselijke kerkelijke gemeente hebbe.

Te meer klemt dit nog, omdat naar het oordeel der Deputaten, van de zijde onzer Gereformeerde Kerken altoos zeer ernstig bezwaar moet worden gemaakt tegen elke regeling van de overheidsbemoeyenis met de rechtstreeksche geestelijke verzorging der Militairen. De Overheid moet aan alle Legerpredikanten gelijke rechten geven, afgedacht van hun persoonlijke opvattingen op religieus gebied. De Gereformeerde Kerken kunnen als belijdende kerken die gelijke rechten van vrijzinnige en rechtzinnige, van Gereformeerde en niet Gereformeerde Legerpredikanten voor de persoonlijke bearbeiding der Gereformeerde militairen nooit erkennen.

Nu is in den Raad der Legerpredikanten de numerieke meerderheid wel aan de z.g. rechtzinnigen van velerlei schakeering, maar de vrijzinnige leden van dien Raad hebben dezelfde rechten en treden in onze Nederlandsche weermacht met hetzelfde gezag op als hun niet vrijzinnige collega's. In elk garnizoen werken een orthodoxe en een niet orthodoxe Legerpredikant. Beiden pogen invloed op de militairen uit te oefenen en treden op vaste tijden op in samenkomsten, welke een „godsdienstig liturgisch karakter" moeten dragen (Art. 3 Instructie voor de Legerpredikanten). Deze samenkomsten worden in de kazernes gehouden op een uur, dat binnen de voor den dienst bestemde uren valt. De militairen, die deze samenkomsten wel bijwonen, zijn dan vrij van dienst. Wie nu eenigszins met het militaire leven op de hoogte is, die weet, dat „vrij van dienst" een der grootste aantrekkelijkheden voor een militair is. Gevolg daarvan is, dat ook allicht de Gereformeerde militairen het bijwonen van zulk een samenkomst kiezen boven „dienst doen", zelfs al weten ze, dat de voorganger vrijzinnig is. Wie deze samenkomst niet bijwoont moet dienst doen. Dat „dienst doen" kan soms zelfs het karakter aannemen van wat in militaire taal „straf-exercitie" heet. De Gereformeerde militairen staan dus wat deze samen-

komsten betreft voor een eigenaardige keuze. En zij die kiezen moeten zijn nog zoo jong!

Hiertegen is verzet van de zijde onzer Kerken zeer zeker roeping en plicht. Is in vredetijd het noodzakelijk, dat de Legerpredikanten rechtstreeks optreden als geestelijke verzorgers der Militairen? Wordt op deze wijze de grens tusschen den kerkelijken en niet kerkelijken arbeid niet overschreden? Matigt een staatsdienaar hier zich niet de rechten aan van een dienaar der kerk? Is het instituut der Legerpredikanten hier niet meer dan „een schakel tusschen de Regeering en de onderscheidene Kerkgenootschappen van Protestantsche belijdenis”?

Datzelfde geldt ook van de geestelijke verzorging door de Legerpredikanten van de in de hospitalen verpleegde Militairen. De geestelijke verzorging der zieken is toch ten volle de roeping der kerk. Met alle waardeering voor de personen moet toch vrijuit gezegd, dat een vrijzinnige Legerpredikant niet behoort bij het ziekbed van een Gereformeerden Militair. Bij dat ziekbed is geestelijk werk voor zijn eigen geestelijken leidsman en verzorger, d. i. den Gereformeerden garnizoenspredikant, of den ouderling, aangewezen voor het ambtelijk werk onder de Militairen.

Eindelijk geldt dit ook nog van de lectuurverspreiding door de Legerpredikanten. De invloed van het geschreven woord is niet minder groot dan van het gesprokene. En nu zijn de voorbeelden reeds aan te wijzen, dat echt vrijzinnig-godsdienstige bladen en boekjes door Legerpredikanten ambtshalve verspreid zijn in kazerne en hospitaal ook aan Militairen van Gereformeerden huize. Dat zal door de overheid moeilijk kunnen worden tegengegaan, daar het niet aan haar staat, officieel onderscheid te maken tusschen de Legerpredikanten en den één te verbieden wat aan den ander toegestaan wordt.

De Synode van Leeuwarden 1920 besloot dan ook reeds (Art. 170 Acta onder 3e.):

„De Kerken in garnizoensplaatsen op te wekken om toe te zien, dat de Militairen van Gereformeerden huize geen gebruik maken (genoodzaakt of vrijwillig) van de geestelijke verzorging van Legerpredikanten, die niet zijn van onze belijdenis.”

Het wil Deputaten echter voorkomen, dat dit besluit niet van voldoende verstrekkenden aard is. 't Zal den garnizoenskerken niet wel mogelijk zijn, hierop toe te zien. Uit den aard der zaak zal dit toezien het kunnen van die kerken ver te boven gaan. Uitnemender weg zal het zijn, de Hooge Overheid te verzoeken de instructie der Legerpredikanten zóó te wijzigen, dat dezen zich van alle rechtstreeksche persoonlijke geestelijke verzorging van de Militairen ten eenenmale hebben te onthouden, tenminste in vredetijd. Vooral als het instituut der Legerpredikanten als „schakel” goed functioneert, kan de kerk voldoende ambtelijk in die weermacht optreden als de eenige geestelijke verzorgster van hen, die tot haar behooren.

Maar — en daarop wijzen Deputaten met zeer grooten ernst — dan moeten de kerken van herkomst der dienstplichtigen, zoowel als die in de garnizoensplaatsen, zich ook ten zeerste benaastigen om die geestelijke verzorging van hare militaire leden ten volle en naar eisch ter hand

te nemen. Principieele critiek op het instituut der Legerpredikanten te oefenen zonder meer is niet voldoende. Onze kerken hebben het dan ook te toonen, dat zij zich haar werk niet door staatsdienaren uit de hand laten nemen. De klacht, dat de kerken nalatig zijn in deze haar heilige roeping, mag niet met gegronde redenen worden gehoord. De eere onzer kerken is niet slechts hiermede gemoeid, maar bovenal het zieleheil van zeer vele jeugdige leden.

Daarom houden Deputaten zeer sterk aan op een goed georganiseerde kerkelijke bearbeiding onzer Militairen. Die bearbeiding mag niet een soort van liefhebberijwerk zijn van een ambtsdrager, die wel wat voelt voor de Militairen, maar moet bij kerkeraadbesluit geregeld en op vaste tijden op kerkeraadvergadering besproken worden. Vooral op persoonlijk contact met de Militairen moet daarbij gelet, want dat is hun 't meest van noode. Gaat dit werk de macht van een plaatselijken kerkeraad te boven, dan moet deze voor heel ons kerkelijk leven zoo uiterst gewichtige zaak langs kerkelijken weg geregeld worden, zooals dat onder ons ook geschiedt b.v. met het werk der Zending.

Deputaten meenen hiermede de hun gegeven opdracht volvoerd te hebben en nemen de vrijheid hun advies als volgt saam te vatten:

- 1e. De Gereformeerde Kerken in Nederland waardeeren zeer de goede bedoeling, welke de Regeering beoogde met het in het leven roepen van het instituut der Legerpredikanten en willen harerzijds gaarne dat instituut beschouwen als een middel, door de Overheid ingesteld om aan de Kerken hulp te bieden ter volvoering van haar taak binnen onze Weermacht.
- 2e. Alle eigenlijke en rechtstreeksche geestelijke verzorging der Militairen moet echter de taak van de kerk blijven en mag niet door Legerpredikanten als staatsambtenaren worden verricht. De Gereformeerde Kerken hebben daarom ernstige bezwaren tegen de formuleering van Art. 3 alinea 2 der Instructie van de Legerpredikanten (zie pag. 5), waar — hoezeer ook *formeel* alleen de godsdienstige belangen, die „buiten de rechtstreeksche bemoeienis” der kerken liggen, aan de legerpredikanten werden opgedragen — inderdaad het terrein der kerk betreden wordt; en zijn van oordeel, dat van het huidig instituut der Legerpredikanten de bemoeienis niet verder dient te gaan dan contact te vormen en te bestendigen tusschen de kerken en de militairen, welke bemoeienis nog voor breede uitbreiding vatbaar is.
- 3e. Derhalve hebben onze Kerken in garnizoensplaatsen zich te benaastigen om de geestelijke verzorging der tot haar behorende Militairen zoo getrouw mogelijk waar te nemen. Gaat deze verzorging de kracht van een plaatselijke kerk te boven, dan moet omgezien worden naar een regeling van steunbieding door de andere kerken.

Maar ook de kerken van herkomst der Militairen worden opgewekt, aan de garnizoenskerken, waarheen haar leden vertrekken, volle medewerking en steun te verleen voor de behartiging van de geestelijke belangen onzer Militairen.

Zeer gewenscht zou het daarom zijn, zoo bij kerkvisitatie opzettelijk

aandacht werd geschonken aan de geestelijke verzorging der Militairen.
4e. De kerken, in Generale Synode saamgekomen, spreken zich uit: dat er bij de regeering moet worden aangedrongen op zoodanige wijziging van het instituut der Legerpredikanten, dat het meer bruikbaar worde voor onze Gereformeerde Kerken, en wanneer dat geschiedt eventueel te benoemen Deputaten ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de Militairen te machtigen om in een mogelijk voorkomend geval op aanvraag der Regeering een voordracht die Regeering aan te bieden. De Heere bestrale Uwe vergadering met Zijn licht en make de Kerken getrouw in haren arbeid onder onze Militairen!

Deputaten ad hoc

A. H. VAN MINNEN, Praeses.

T. J. HAGEN, Secr. Penn.

J. GISPEN, Rapporteur.

A. VAN HELDEN.

J. DE VRIES.

's Gravenhage, Juli 1922.